

Waldemar Bena

Szlakiem grodzisk słowiańskich i średniowiecznych zamków

Auf der Route der slawischen Burgwälle und mittelalterliche Burgen

Zgorzelec 2006

Tekst i zdjęcia /
Text und Fotos: Waldemar Bena

Tłumaczenie /
Übersetzung: Agnieszka Lompart

Opracowanie
kartograficzne/
Die kartographische
Bearbeitung: Wydawnictwo Turystyczne „Plan”

Korekta / Korrektur: Romuald Witczak

Wydawca / Verlag: Drukarnia KWADRAT,
33-300 Nowy Sącz,
ul. Lwowska 218 B,
tel. (018) 441 09 28

Publikacja powstała dzięki staraniom dzięki staraniom

Urzędu Starostwa Powiatowego w Zgorzelcu

Ul. Bohaterów II Armii Wojska Polskiego 8A

59-900 Zgorzelec

www.powiat.zgorzelec.pl

Nakład: 1500 egz.

Niniejszy dokument powstał przy wsparciu finansowym Unii Europejskiej. Wyłączną odpowiedzialność za treść niniejszego dokumentu ponosi Starostwo Powiatowe w Zgorzelcu i w żadnym razie nie może ona być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Unii Europejskiej.

DOFINANSOWANE PRZEZ
UNIĘ EUROPEJSKĄ

EUROREGION NYSA

Spis treści:

Inhaltsverzeichnis:

Wstęp / Einleitung	5
I. Część ogólna / Allgemeiner Teil	6
1. Z kart historii słowiańskich Łużyc	6
1. In den Blättern der Geschichte der slawischen Lausitz	7
2. Biežuńczanie, Milczanie i ich grody we wschodnich Górnych Łużyczach	9
2. Besunzane, Milzener und ihre Burgwällen in der östlichen Oberlausitz.....	10
3. Zajęcia ludności grodów.....	11
3. Die Beschäftigungen der Burgwallsbevölkerung	12
II. Część szczegółowa (opis wyznaczonych przystanków na szlaku)	13
II. Detaillierter Teil (Die Beschreibung der auf dem Wanderweg festlegten Stationen)	13
1. Cmentarzysko kurhanowe w Lesie Białogórskim	13
1. Die Hügelgräber im Wald von Białogórze (Lichtenberg)	15
2. Grodzisko na Białogórze	17
2. Burgwall auf dem Białogóra	18
3. Grodzisko w Zawidowie	20
3. Burgwall in Zawidów (Seidenberg)	21
4. Grodzisko w Niedowie (Słowiańska Góra)	22
4. Burgwall in Niedów (Nieda)	25
5. Grodzisko w Bratkowie	27
5. Burgwall in Bratków (Blumberg)	28
6. Ruiny zamku w Trzcińcu.....	29
6. Die Trümmer der Burg in Trzciniec (Rohnau)	30
Bibliografia / Literatur:	32

Wstęp

Przez stulecia ziemie współczesnego powiatu zgorzeleckiego leżąc na Górnych Łużycach dzieliły losy z tą krainą. We wczesnym średniowieczu tereny nad Nysą Łużycką zasiedlało słowiańskie plemię Biezuńczan (Bieśniczan) oraz Milczan, o których wspomina datowany na połowę IX w. dokument zwany „Geografem Bawarskim”. Jeszcze dziś bytność tych plemion na Ziemi Zgorzeleckiej przypominają nam grodziska i kurhany, które nierzadko ukryte są wśród pól i gęstych lasów, z dala od siedzib ludzkich. Z ich istnienia bardzo często nie zdajemy sobie sprawy, a tymczasem relikty słowiańskich grodów należą do najstarszych zabytków budownictwa na Łużycach. Liczba i zagęszczenie grodzisk w dorzeczu Nysy Łużyckiej jest imponująca i wyjątkowa w skali Sudetów. Powstały z inicjatywy Starostwa Powiatowego w Zgorzelcu szlak rowerowo-pieszy pn. „Szlakiem grodzisk słowiańskich i średniowiecznych zamków” ma przybliżyć to zapomniane dziedzictwo sprzed 1000 lat. Tym samym mógł zostać zrealizowany kielkujący od wielu lat pomysł wytyczenia szlaku słowiańskich grodów i kurhanów.

Einleitung

Durch Jahrhunderte teilten die Gebiete des gegenwärtigen Zgorzelecer Kreises, in der Oberlausitz liegend, ihr Schicksal mit diesem Land. Im Frühmittelalter besiedelten die Gebiete an der Lausitzer Neiße die slawischen Stämme der Besunzane und der Milzener, die schon das auf die Hälfte des 9. Jahrhunderts datierte Dokument „Bayerischer Geograph“ erwähnt. Noch heutzutage erinnern uns Burgwälle und Hügelgräber an die Anwesenheit dieser Stämme auf dem Zgorzelecer Land. Recht häufig liegen sie versteckt inmitten von Feldern und dichten Wäldern, fern von Wohnstätten. Wir sind uns oft ihrer Existenz nicht mal bewusst, doch die Relikte der slawischen Burgen gehören zu den ältesten Denkmalen des Bauwesens in der Lausitz. Die Anzahl und die Dichte der Burgwälle im Stromgebiet der Lausitzer Neiße sind imponierend und außergewöhnlich im Gebiet der Sudeten. Der auf Anregung der Starostwo Powiatowe (Landratsamt) in Zgorzelec entstandene Rad – und Wanderweg namens „Auf der Route der slawischen Burgwälle und mittelalterliche Burgen“ soll uns die vergessene Erbschaft von vor 1000 Jahren näher bringen. Damit konnte auch die seit vielen Jahren bestehende Idee realisiert werden, einen Wanderweg der slawischen Burgwälle und Hügelgräber festzulegen.

I. Część ogólna / Allgemeiner Teil

1. Z kart historii słowiańskich Łużyc

Po roku 512 rozległe ziemie położone pomiędzy Odrą a Łabą zaczęły opanowywać ludy słowiańskie. Z czasem niektóre ich plemiona przekroczyły Łabę osiedlając się na terenach w dorzeczu Soławy (Saale), Wezery a nawet górnego Menu. Słowianie połabscy podzielili się na trzy wielkie grupy: Wioletów (Lutyków), Obodrzyców oraz Serbów. Wieleci i Obodrzyci, zamieszkujący dorzecze środkowej i dolnej Sprewy, Haweli i Łaby, należeli do grupy ludów lechickich, w skład której wchodził również Pomorzanie i Polanie. Serbowie zaś, bliscy krewni plemion czeskich, osiedlili się nad Soławą, środkową Łabą i górną Sprewą.

Najstarszy znany nam książę serbski Derwan wszedł w sojusz z Samonem, twórcą pierwszego państwa słowiańskiego, gdy ten zwycięsko odparł w 631 r. najazd króla Franków Dagoberta. Fakt ten wyprowadził Serbów nadłabskich na arenę historyczną. Na przełomie VIII i IX w. istniał związek plemion serbskich pod zwierzchnictwem Miliducha, którego kronikarz frankijski nazwał „zuchwałym królem, który rządził u Serbów”. Miliduch toczył boje z królem Franków i późniejszym cesarzem Karolem Wielkim, który od 789 r. próbował podporządkować sobie zachodnich Słowian. W 806 r. władca serbski poległ a Frankowie spustoszyli jego kraj i zdobyli warownie. Klęska Miliducha pociągnęła ukorzenie przed cesarzem dalszych książąt serbskich. Niebezpieczeństwo podboju przez Franków zażegnała śmierć Karola Wielkiego (814) oraz osłabienie cesarstwa pod rządami jego następcy Ludwika Pobożnego.

Po utworzeniu państwa wschodniofrankijskiego w 843 r. Serbowie wraz z innymi plemionami Połabia z powodzeniem odpierali Franków. Tym bardziej, że wraz z pojawieniem się drugiego na Słowiańszczyźnie (po państwie Samona) organizmu państwowego – państwa wielkomorawskiego pod księciem Mojmirem I (830-846) – została odwrócona uwaga władców wschodniofrankijskich od Serbołużyczan. W wojnach Ludwika Niemieckiego z księciem wielkomorawskim Rościławem (zm. 870 r.) Serbowie wspierali tego ostatniego. Przymuszczalnie około roku 880 plemiona słowiańskie zamieszkujące obszar Łużyc uznały zwierzchnictwo Rzeszy Wielkomorawskiej. Jej upadek w początkach X w. pogorszył położenie Słowian połabskich. Po utworzeniu w 919 r. wczesnofeudalnego państwa niemieckiego na plemiona serbskie spadły liczne klęski. W 929 r. król niemiecki Henryk I Ptasznik zdobył położony nad Łabą gród serbskich Głomaczów Gana. W jego okolicy założył nowy niemiecki gród o nazwie Miśnia, który później stał się siedzibą margrabiów miśnieńskich. Podczas podjętej w 932 r. przez Henryka I wyprawie wojennej zmuszono plemię Milczan do płacenia daniny. Zdradziecka rzeź dokonana na 30 książętach serbskich lutyckich przez margrabię Gerona w 939 r. doprowadziła do wybuchu wielkiego powstania Słowian połabskich, które wielu plemionom, w tym Milczanom i Łużyczanom, przywróciło niepodległość. W nauce przyjmuje się, że Milczanie utrzymali niezależność do 990 r., po czym ich ziemie opanował margrabia miśnieński

Ekkehard I. Warte jest odnotowania, iż Milczanie utracili wolność jako ostatnie plemię serbołużyckie.

Po śmierci Ekkeharda w 1002 r. Milsko, czyli Górne Łużyce przejął władca polski Bolesław Chrobry, który znalazł wielkie poparcie u Milczan i Łużyczan. Serbowie ułatwili polskiemu księciu zajęcie Miśni i jesienią 1004 r. dzielnie bronili Budziszyna przed wojskami niemieckimi. Na mocy zawartego w 1018 r. pokoju w Budziszynie, zarówno Górne jak i Dolne Łużyce, pozostały przy Polsce. Król Mieszko II, syn Bolesława Chrobrego, utracił był w 1031 r. obszar obojga Łużyc. W ten sposób wygasły wpływy polskie w tym rejonie. Po ekspansji militarnej cesarza i feudałów niemieckich przyszła kolej na niemiecką kolonizację chłopską i osadnictwo rzemieślników kupców. W XII i XIII stuleciu popierali ją gorąco czescy Przemysłidzi, ówcześni panowie ziem nad Sprewą i Nysą Łużycką.

1. Rozmieszczenie grodzisk słowiańskich na obszarze Górnych Łużyc (za von Richthofen 2004).

Die Anordnung der slawischen Burgwälle auf dem Gebiet der Oberlausitz. Nach von Richthofen 2004.

1. In den Blättern der Geschichte der slawischen Lausitz

Nach dem Jahr 512 wurden die weitreichende Gebiete zwischen Oder und Elbe durch die slawischen Stämme beherrscht. Mit der Zeit haben manche der Stämme die Elbe überquert und besiedelten die Länder im Stromgebiet der Saale, Weser und sogar des oberen Main. Die polabische Slawen teilten sich in drei große Gruppen: die Wieleten, Obodriten und Sorben. Die Wieleten und Obodriten, die das Stromgebiet der mittleren und oberen Spree besiedelten, gehörten zur Gruppe der lechischen Völker, zu der auch die Pomoranen und Polanen gehörten. Die Sorben dagegen, nahe Verwandten der böhmischen Stämme, ließen sich an der Saale, mittleren Elbe und oberen Spree nieder.

Der älteste uns bekannte sorbische Herzog Derwan schloss ein Bündnis mit dem Samo, Schöpfer des ersten slawischen Reiches, als dieser siegreich vom feindlichen Einfall des Frankenkönigs Dagobert im Jahre 631 hervorgegangen ist. Diese Tatsache hat die Sorben auf die historische Bühne geführt. An der Wende des 8. und 9. Jahrhunderts existierte ein Bund der sorbischen Stämme unter der Leitung von Miliduch, den ein fränkischer Chronist einen „dreisten König, der bei Sorben waltete“ nannte. Miliduch kämpfte mit dem Frankenkönig und späterem Kaiser Karl den Großen, der sich seit 789 die westliche Slawen zu unterwerfen versuchte. Im Jahr 806 kam der sorbische Herrscher ums Leben und die Franken verwüsteten sein Land und nahmen die Burgen ein. Die Niederlage von Miliduch zog die Erniedrigung vor dem Kaiser der anderen sorbischen Fürsten nach sich. Die Gefahr der Eroberung durch die Franken wurde durch den Tod Karls des Großen (im 814) abgewendet, aber auch durch die Schwäche des Reiches unter der Regierung seines Thronfolgers, Ludwig des Frommen.

Nach der Entstehung des Ostfränkischen Reiches im Jahre 843 schlugen die Sorben samt anderen Stämmen der Polabien erfolgreich die Angriffe der Franken zurück. Umso mehr, da gleichzeitig mit dem Erscheinen des zweiten (nach dem sog. Reich des Samo) staatlichen Organismus zwischen den slawischen Völkern - Großmährisches Reiches unter der Herrschaft des Fürsten Mojmir I. (830-846) – die Aufmerksamkeit der ostfränkischen Herrscher von den Sorben angeleitet wurde. In den Kriegen Ludwigs des Deutschen gegen den großmährischen Fürsten Rastislav (gest. 870) haben die Sorben diesen letzten unterstützt. Vermutlich um das Jahr 880 haben die slawischen Stämme, die das Gebiet der Lausitz besiedelten, die Oberherrschaft des Großmährischen Reiches anerkannt. Sein Untergang anfangs des 10. Jahrhunderts hat die Lage der polabischen Slawen verschlechtert. Nach der Entstehung eines frühfeudalen deutschen Reiches im Jahr 919 sind auf die sorbischen Stämme zahlreiche Niederlagen gefallen. Im Jahr 929 eroberte der deutsche König Heinrich I. der Vogler den, an der Elbe gelegenen Burg der sorbischen Daleminzier Gana. In ihrer Nähe gründete er eine neuen deutschen Burg namens Meißen, der später zum Sitz der Meißener Markgrafen geworden ist. Während des im Jahre 932 durch Heinrich I. unternommenen Krieges zwang man den Stamm der Milzener zur Zahlung des Tributes. Das verräterische Gemetzel, das der Markgraf Gero im Jahre 939 an 30 sorbischen Fürsten begangen hat, führte zum Ausbruch eines großen Aufstandes des polabischen Slawen, der vielen Stämmen, darunter Milzener und Sorben, die Unabhängigkeit wiedergab. In der Geschichte wird angenommen, dass die Milzener ihre Unabhängigkeit bis 990 bewahrten, wobei ihre Länder durch den Meißener Markgrafen Ekkehard I. eingenommen worden sind. Es ist erwähnenswert, dass die Milzener ihre Freiheit als letzter sorbischer Stamm verloren haben.

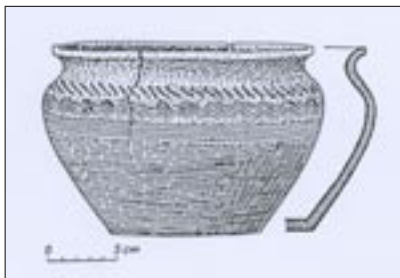
Nach dem Tod von Ekkehard im Jahre 1002 wurde das Milzenerland, also die Oberlausitz, durch den polnischen Herzog Bolesław Chrobry (der Tapfere) übernommen, der eine große Unterstützung bei Milzenern und Sorben fand. Die Sorben

haben dem polnischen Herzog die Besetzung des Milzenerlandes erleichtert und im Herbst des Jahres 1004 verteidigten sie Bautzen tapfer vor dem deutschen Militär. Kraft des im 1018 in Bautzen beschlossenen Friedens sind sowohl die Oberlausitz als auch die Niederlausitz bei Polen geblieben. Der König Mieszko II., Sohn von Bolesław Chrobry, hat im Jahre 1031 die beiden Gebiete der Lausitz verloren. Auf diese Weise sind die polnische Einflüsse in dieser Region erloschen. Der militärischen Expansion der Kaiser und deutschen Feudalherrn folgte die Kolonisation der deutschen Bauern und Ansiedlung der Handwerker und Kaufleute. Im 12. und 13. Jahrhundert unterstützten sie leidenschaftlich die böhmische Přemysliden, die damaligen Herrscher der Länder an der Spree und Lausitzer Neiße.

2. Biezuńczenie, Milczanie i ich grody we wschodnich Górnych Łużycach

Przywołany już „Geograf Bawarski”, dokument spisany w IX w. przypuszczalnie dla celów wywiadowczych, wymienia plemię *Besunzane* nazywane obecnie Biezuńczanami czy też Bieśniczanami. Biezuńczanie zamieszkiwali tereny po obydwu stronach Nysy Łużyckiej w okolicy dzisiejszego Zgorzelca. Przypuszcza się, że siedziby Biezuńczan na wschodzie docierały do rzeki Kwisy. Według „Geografa Bawarskiego” Biezuńczanie posiadali 2 *civitates*, czyli okręgi grodowe z całym ich gospodarczym zapleczem. Biezuńczanie są bardzo enigmatycznym plemieniem. Poza „Geografem Bawarskim” nie wspomina o nich żaden zabytek pisany. Zdaniem historyków terytorium Biezuńczan mogło być początkowo niezależne, lecz później, zapewne w X w., wchłonęło je plemię Milczan, które sąsiadowało od zachodu. Za główny gród Biezuńczan uważa się położony na Landeskronie *Businc*, wzmiankowany pod rokiem 1015 przez kronikarza Thietmara. W okresie wczesnego średniowiecza w dorzeczu Nysy Łużyckiej funkcjonowało jeszcze kilkanaście grodów obronnych, nie licząc osad otwartych. Oprócz założenia na Landeskronie możemy wymienić grody w Tylicach, Koźlicach, Sulikowie, Zawidowie, Bratkowie, Posadzie czy w Pieńsku, Nadrzeczu i Biedrzychowicach Górnych (te trzy ostatnie grodziska już nie istnieją).

2. Naczynie gliniane z Tylic (Kaletynowie, Lodowski 1968).

Lehmgefäß aus Tylice (Thielitz). Nach Kaletynowie, Lodowski 1968.

Wśród położonych po wschodniej stronie Nysy Łużyckiej grodów na plan pierwszy wybijają się dwa założenia – w Niedowie i Białogórze. To pierwsze ze względu na rozwinięte konstrukcje obronne (wały z kamienną oblicówką) oraz bogatą kulturę materialną, drugie zaś z uwagi na obecność w sąsiedztwie grodziska dużego, cmentarzyska ciałopalnego, użytkowanego najprawdopodobniej przez okres przeszło dwóch stuleci. Możliwe, że Niedów stanowił ważne centrum osadnicze i militarne, natomiast

kompleks w Białogórze pełnił funkcję natury ideologiczno-religijnej.

Łużyckie grody były zakładane na naturalnych wzniesieniach, czasami sztucznie nadsypywanych lub w otoczeniu rozlewisk rzek i mokradeł. Geneza wznoszenia grodów nie jest do końca jasna. Ich budowa nie była z pewnością podyktowana wyłącznie wymogami obronnymi. Ważny był z pewnością aspekt ideologiczny i polityczny. Wśród przyczyn budownictwa grodowego wymienia się np. niepokoje społeczne, które wywołane były pogłębianiem się nierówności majątkowych w obrębie lokalnych plemion.

2. Besunzane, Milzener und ihre Burgwällen in der östlichen Oberlausitz

Der schon erwähnte „Bayerischer Geograph“, das Dokument, das im 9. Jahrhundert vermutlich für Aufklärungszwecke niedergeschrieben wurde, erwähnt den Stamm *Besunzane*. Die Besunzane besiedelten die Gebiete auf beiden Seiten der Lausitzer Neiße in der Nähe des heutigen Zgorzelec. Man vermutet, dass die Wohnsitze der Besunzane im Osten bis zum Fluss Queis reichten. Laut dem „Bayerischen Geograph“ besaßen die Besunzane 2 *civitates*, also 2 Burgwarde mit ihrem ganzen wirtschaftlichen Hinterland. Besunzane sind ein enigmatischer Stamm. Außer den „Bayerischen Geograph“ wurden sie in keinem niedergeschriebenen Denkmal erwähnt. Nach der Meinung der Historiker konnte das Territorium der Besunzane anfangs unabhängig gewesen sein, doch später, sicherlich im 10. Jahrhundert hat sie der Stamm der Milzener aufgenommen, der vom Westen angrenzte. Für den Hauptburgwall gilt der auf der Landeskrone gelegene *Businc*, der schon um das Jahr 1015 durch den Chronisten Thietmar erwähnt wurde. In der Zeit des Frühmittelalters funktionierten noch im Stromgebiet der Lausitzer Neiße einige zehn Schutzburgwälle, die offene

3. Naczynie gliniane do wytopu smoly znalezione w Pieńsku (IX-X w.) [von Richthofen 2004].
Lehmgefäß zur Pechgewinnung in Pieńsk (Penzig) gefunden (9.-10. J.). Von Richthofen 2004

Ansiedlungen nicht mitrechnend. Außer der Burganlage auf der Landeskrone könnte man noch die Burgwälle in Tylice (Thielitz), Koźlice (Köslitz), Sulików (Schönberg), Zawidów (Seidenberg), Braktów (Blumberg), Posada (Rusdorf), oder Pieńsk (Penzig), Nadrzecze (Gießmannsdorf) und Biedrzychowice Górne (Friedersdorf) (die letzte drei Burgwälle gibt es schon nicht mehr) erwähnen. Unter den an der östlichen Seite der Lausitzer Neiße gelegenen Burgwällen zeichnen sich zwei aus – in Niedów (Nieda) und Białogórze (Lichtenberg). Der erste hinsichtlich seiner entwickelten Schutzkonstruktionen (die Wälle mit steinerner Verkleidung) und reichen mate-

riellen Kultur, der zweite durch ein in der Nachbarschaft des Burgwalls gelegenes großes Brandgräberfeld, das höchstwahrscheinlich über zwei Jahrhunderte genutzt wurde. Es ist durchaus möglich, dass Niedów ein Ansiedlungs- und Militärzentrum bildete, der Komplex in Białogórze dagegen erfüllte die Funktionen ideologischer und religiöser Natur.

Die Lausitzer Burgwälle wurden auf natürlichen Erhebungen errichtet, manchmal künstlich zusätzlich aufgeschütteten, oder in der Umgebung der Überschwemmungsgebiete oder Moraste. Die Genese der Errichtung der Burgwälle ist nicht völlig klar. Ihr Bau wurde bestimmt nicht durch die Schutzerfordernisse aufgezwungen. Wichtig war bestimmt der ideologische und politische Aspekt. Bei den Ursachen des Burgwallsbaus erwähnt man z.B. die sozialen Unruhen, die durch die sich vertiefende Vermögensungleichheiten im Bereich der lokalen Stämme verursacht worden sind.

3. Zajęcia ludności grodów

Zamieszkująca grody ludność słowiańska nie zajmowała się jedynie rzemiosłem wojennym. Wśród mieszkańców grodów i podgrodzi znajdowali się rolnicy i rękodzielnicy. Podstawowym narzędziem do uprawy roli było drewniane radło, zaopatrzone w żelazne okucie – radlicę. Takie właśnie żelazne radlice znaleziono w Niedowie i Koźlicach. W tym ostatnim grodzisku natrafiono również na sierp. Natomiast podczas badań w Niedowie odkryto jeszcze półkosek, narzędzie za pomocą którego siekano trawę lub krzewy. W grodzisku w Tylicach (Winna Góra) odkryto zachowaną w całości prążnicę służącą do wstępnej obróbki ziaren zbóż (w prążnicach również suszono i przechowywano zboże). Słowiańscy mieszkańcy grodów uprawiali różne rodzaje zbóż (m.in. pszenicę, żyto i proso), rośliny strączkowe oraz warzywa. Hodowali także bydło rogate, świnie, konie, kozy, owce oraz drób. Obok hodowli źródłem dostarczania mięsa było rybołówstwo oraz łowiectwo. Ze względu na duże zalesienie w dawnych wiekach do ważnych gałęzi gospodarki należało bartnictwo oraz smolarstwo. Dowodem na produkcję smoły jest odkryte w Pieńsku gliniane naczynie do wytopu smoły. Na podgrodziach działali garncarze, stolarze, kołodzieje, bednarze, kowale, skórnicy oraz tkacze. Nić przędzono przy pomocy wrzeciona drewnianego, obciążonego tzw. przęslikiem, ciężarkiem wykonanym z gliny lub kamienia. Grody łużyckie nierzadko stanowiły ośrodki produkcji kamiennych żaren, do wyrobu których wykorzystywano lokalny surowiec. Z miejscowymi założeniami obronnymi byli z pewnością związani kupcy, zwłaszcza że przez tereny kontrolowane przez Biezuńczan i Milczan już we wczesnym średniowieczu przebiegały ważne szlaki handlowe. Środkami płatniczymi były żelazne misy oraz płótno lniane. Od wyrazu „płat” został urobiony nawet czasownik „płacić”, używany w wielu językach słowiańskich, w tym również w serbołużyckim. Począwszy od IX w. napływała na tereny Łużyc obca moneta. Początkowo za podstawę jednostki wagowej ciężaru przyjęto srebrnego arabskiego dirhema.

Die Beschäftigungen der Burgwallbevölkerung

Die die Burgwälle bewohnende slawische Bevölkerung beschäftigte sich nicht nur mit dem Kriegsfach. Unter den Einwohnern der Burgwälle und Vorburgen befanden sich die Bauern und Handwerker. Das grundsätzliche Werkzeug zum Ackeranbau bildete der hölzerne Hakenpflug, der mit eisernem Beschlag - Hakenschar, ausgestattet war. Solche eiserne Hakenschar hat man in Niedów und Koźlice gefunden. In dem letzten Burgwall hat man auch eine Sichel gefunden. Während der Untersuchungen in Niedów hat man noch eine Halbsense entdeckt, ein Werkzeug, mit dem man Gras oder Büsche hackte. In dem Burgwall in Tylice (Winna Góra – Weinberg) hat man eine als Ganze erhaltene Röstpfanne entdeckt, die zur einleitenden Bearbeitung der Getreidekörner diente (in der Röstpfanne hat man auch Getreide getrocknet und gelagert). Die slawischen Einwohner der Burgwälle bauten verschiedene Arten der Getreide (u.a. Weizen, Roggen und Hirse), Hülsenfrüchte und Gemüse an. Sie züchteten auch Horntiere, Schweine, Pferde, Ziegen, Schafe und Federvieh. Neben der Zucht bildete die Fischerei und Weidwerk ihre Hauptquelle der Fleischversorgung. Hinsichtlich des großen Baumstands, in der Urzeit gehörte der Bienenzucht und Pechgewinnung zu wichtigen Wirtschaftszweigen. Ein Beweis für die Teerproduktion bildet das in Pieńsk entdeckte Lehmgefäß zur Pechgewinnung. In den Unterburgen wirkten Töpfer, Schreiner, Stellmacher, Böttcher, Schmiede, Gerber und Weber. Den Faden spannte man mittels der hölzernen Spindel, die mit einer so genannten Wirtel belastet war, einem aus Lehm oder Stein gemachten Gewicht. Die lausitzische Burgen bildeten oft Produktionszentren der steinernen Handmühlen, zur deren Herstellung man das lokale Rohmaterial nutzte. Die örtlichen Schutzanlagen dienten bestimmt den Kaufleuten, denn durch die von Besunzanen und Milzenern kontrollierten Gebiete verliefen schon im Frühmittelalter wichtige Handelswege. Zahlungsmittel bildeten die eiserne Schüssel und Leinwände. Aus dem Wort „płat“ (Leinwand) bildete man sogar das Verb „płacić“ (bezahlen), das in vielen slawischen Sprachen genutzt wird, auch im Sorbischen. Vom Anfang des 9. Jahrhunderts floss in die Gebiete der Lausitz die fremde Wahrung zu. Anfänglich nahm man für die Gewichteinheit den silbernen arabischen Dirhem an.

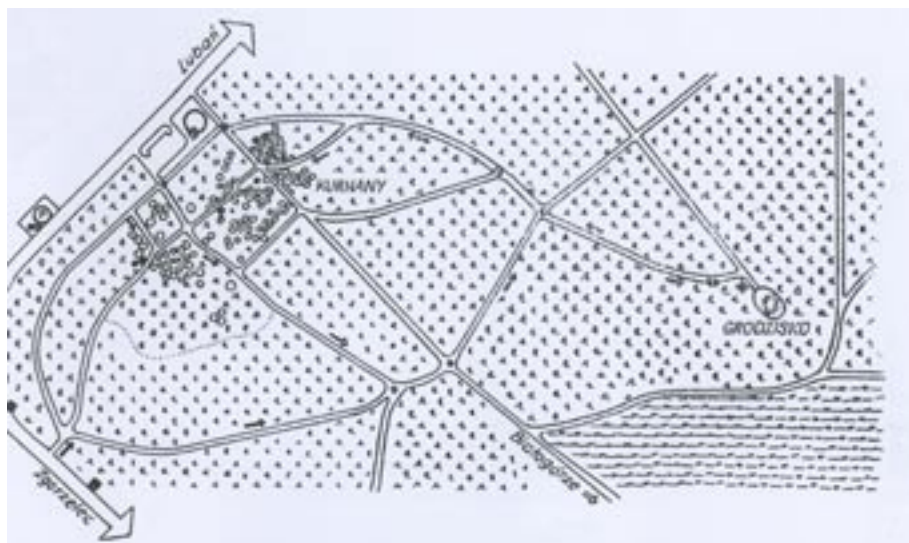
II. Część szczegółowa (opis wyznaczonych przystanków na szlaku)

Detallierter Teil (Die Beschreibung der auf dem Wanderweg festlegten Stationen)

Kurhany w Lesie Białogórskim

Znajdujemy się na obszarze cmentarzyska kurhanowego w Lesie Białogórskim, unikatowego obiektu w skali kraju. Miejscowa nekropola, w której odkryto około 200 mogił, należy do największych w Polsce słowiańskich cmentarzysk ciałopalnych. Kurhany w Lesie Białogórskim, wraz z położonym w pobliżu grodziskiem, tworzą zespół o bardzo dużej wartości naukowej. Badania archeologiczne na terenie cmentarzyska były prowadzone już w latach 20. i 30. XX w. Kurhany w miejscowym lesie odkrył latem 1929 r. zgorzelecki archeolog dr Otto F. Gandert. W okresie powojennym badania archeologiczne kontynuował dr Jerzy Gąssowski oraz mgr Halina Śledzik-Kamińska. Badacze różnie określają czas użytkowania cmentarza. Początkowo sugerowano jego funkcjonowanie już w VII w. n.e. Co bardziej ostrożni piszą, iż założenie cmentarza kurhanowego nastąpiło jednak później, bo w IX w. Niewykluczone, że chowano tutaj mieszkańców sąsiedniego grodu. Niemieccy archeolodzy wiązali z cmentarzem również otwartą osadę, która znajdowała się 1 km na wschód od nekropoli, już w obrębie współczesnej wsi Wyłęba (na skraju Lasu Białogórskiego).

4. Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Lesie Białogórskim (Kaletyn 1980).

Frühmittelalterlicher Siedlungskomplex bei Białogórze (Lichtenberg). Nach Kaletyn 1980.

5. Rekonstrukcja cmentarzyska kurhanowego w Lesie Białogórskim.
Rekonstruktion des Hügelgräberfeldes in dem Wald von Białogórze.

Dzięki prowadzonym przez lata wykopaliskom ujrzały światło dzienne liczne zabytki słowiańskie. W kurhanach odnaleziono m.in. ostrogi, fragmenty noży, paciorek z agatu, paciorki szklane, zawieszkę bursztynową oraz fragmenty naczyń. Bardzo interesującym, znalezionym tu przedmiotem, jest wczesnośredniowieczny topór, który przez znawców został określony jako „wielkomorawski” (Państwo wielkomorawskie, powstałe w I połowie IX w., swój największy rozkwit przeżyło za panowania księcia Rościława i Świętopełka w II połowie IX w. U schyłku IX w. Rzesza Wielkomorawska obejmowała m.in. Morawy, Czechy, Słowację, Małopolskę i prawdopodobnie Śląsk i Łużyce. Państwo to upadło w pierwszych latach X w. w wyniku najazdu węgierskiego).

O zwyczaju ciałopalenia u Słowian

Zwyczaj ciałopalenia, związany z kultem słońca i ognia, był wśród wielu plemion słowiańskich praktykowany przez stulecia. Początkowo Słowianie spalone szczątki umieszczali w specjalnych naczyniach grobowych, zwanych popielnicami (był to tzw. pochówek popielnicowy). Z czasem pojawiły się groby jamowe, do których zsypywano prochy zmarłych, już bez używania popielnic. W ciągu VII i VIII w. w wielu obszarach Słowiańszczyzny zaczęto sypać kurhany, co może świadczyć o jakiejś zmianie poglądów na temat życia pośmiertnego u naszych przodków. Na Łużyczach ciałopalne cmentarzyska kurhanowe pojawiły się u schyłku VIII lub na początku

IX w. Ten obrządek pogrzebowy przywędrował na nasze tereny z Czech. Część czeskich uczonych uważa, iż taki sposób chowania zmarłych był charakterystyczny dla zamieszkujących południowe stoki Sudetów plemienia Chorwatów, których najbliższe dziedziny znajdowały się nad Izerą. Archeolodzy badając kurhany w Lesie Białogórskim ustalili, że kremacja odbywała się z dala od miejsca pochówku. Kurhany otaczano kamiennymi kręgami lub drewnianą obudową. Kamienne, koliste kręgi wokół kurhanu miały charakter magiczny. Budowanie u podstawy kurhanu jednego wieńca zrębowej konstrukcji może mieć związek np. z symboliką domu, gdyż podobnie budowano naziemne obiekty mieszkalne.

Obrzędowość pogrzebowa była u pogańskich Słowian silnie rozbudowana. Zgodnie z tzw. *Relacją anonimową* z IX w. Słowianie radowali się przy paleniu zmarłego, „utrzymując, iż cieszą się dlatego, że Pan ich zlitował się nad nim.” Obrzędy pogrzebowe trwały długo. Według cytowanej już *Relacji* „jeśli umrze ktoś z nich, palą jego zwłoki w ogniu. Kobiety ich [...] krają sobie ręce i twarze nożem. Na drugi dzień po spaleniu zmarłego idą do niego, zbierają popiół z owego miejsca, wkładają do urny i umieszczają na pagórku. W rok po śmierci biorą 20 dzbanów miodu, [czasem] mniej, [czasem] więcej i udają się na to wzgórze. Zbiera się [tam] rodzina zmarłego, jedzą tam i piją...” Autor *Relacji* opisywał przypadki samobójstw wdów podczas pogrzebów. O zwyczaju tym wspominają także inni dziejopisarze (m.in. Thietmar). Pogrzebom towarzyszyła uczta zwana strawą i przypuszczalnie igrzyska. Po wprowadzeniu chrześcijaństwa zwyczaj ciałopalenia wśród Słowian zanikł. Jednakże w niektórych rejonach Polski utrzymywał się on do początków XIII w.

Die Hügelgräber im Wald von Białogórze (Lichtenberg)

Wir befinden uns auf dem Gebiet des Hügelgräberfeldes im Wald von Białogórze, einem in Polen einzigartigen Objekt. Die örtliche Nekropole, in der 200 Grabhügel entdeckt worden sind, ist eines der größten slawischen Brandgräberfelder in Polen. Die Hügelgräber samt dem in der Nähe liegenden vorgeschichtlichen Burgwall bilden einen Komplex von großem wissenschaftlichen Wert. Archäologische Forschungen auf dem Gebiet des Gräberfeldes wurden schon in den zwanziger und dreißiger Jahren des 20. Jahrhunderts durchgeführt. Die Hügelgräber in dortigen Wald wurden im Sommer 1929 durch den Görlitzer Archäologen Dr. Otto F. Gandert entdeckt. In der Nachkriegszeit setzten Dr. Jerzy Gąssowski und Mgr. Halina Śledzik-Kamińska die archäologischen Forschungen fort. Die Forscher bestimmen unterschiedlich die Zeit der Nutzung des Gräberfeldes. Anfänglich meinte man, es habe schon im 7. Jahrhundert n.Chr. bestanden. Inzwischen wird die Gründung des Hügelgräberfeldes erst auf spätere Zeit datiert, etwa 10. Jahrhundert n. Chr. Es ist nicht ausgeschlossen, dass man hier die Bewohner des benachbarten Burgwalls beerdigte. Die deutschen Archäologen verbanden mit dem Friedhof auch eine offene Siedlung, die sich einen Kilometer östlich der Nekropole befand, schon innerhalb des damaligen Dorfes

Wyřba (Stolzenberg) am Rand des Waldes von Białogórze.

Dank der jahrelang geführten Ausgrabungen sind zahlreiche slawische Denkmale ans Tageslicht gekommen. In den Hügelgräbern wurden u.a. Sporen, Fragmente von Messern, eine Perle aus Achat, Bernsteinschmuck und Geschirrfragmente gefunden. Ein sehr interessantes Werkstück, das hier gefunden wurde, ist eine frühmittelalterliche Streitaxt, die von Historikern als „großmährisch“ bezeichnet wurde (Das Großmährische Reich, das in der ersten Hälfte des 9. Jahrhunderts entstanden ist, erlebte seine größte Blüte unter der Regierung des Prinzen Rastislav und Sventopluk, in der zweiten Hälfte des 9. Jahrhunderts. Ende des 9. Jahrhunderts umfasste das Großmährische Reich u.a. das heutige Mähren, Tschechien, die Slowakei, Kleinpolen und wahrscheinlich Schlesien und die Lausitz. Dieser Staat ist in den ersten Jahren des 10. Jahrhunderts infolge des ungarischen Angriffes untergegangen).

Über den Brauch der Leichenverbrennung bei den Slawen

Der Brauch der Leichenverbrennung, der mit dem Kult der Sonne und des Feuers verbunden war, wurde bei vielen slawischen Stämmen jahrhundertlang praktiziert. Anfänglich hatten die Slawen die sterblichen Überreste in speziellen Grabgefäßen beigesetzt, die Totenurnen genannt worden sind (es war eine sogenannte Totenurnenbeerdigung). Mit der Zeit sind Lochgräber zum Vorschein gekommen, in die man die Aschen hineingegeben hat, ohne Totenurnen zu nutzen. Im Laufe des 7. und 8. Jahrhunderts wurde auf vielen slawischen Gebieten dazu übergegangen, Hügelgräber aufzuschütten, was von einer Veränderung in der Auffassung vom posthumen Leben bei unseren Vorfahren zeugen kann. In der Lausitz sind die mit der Leichenverbrennung verbundenen Hügelgräberfelder am Ende des 8. oder am Anfang des 9. erschienen. Dieser Beerdigungsbrauch kam auf unser Gebiet aus Böhmen. Ein Teil der tschechischen Wissenschaftler ist der Meinung, dass solche Art der Totenbestattung typisch war für einen Stamm der Kroaten, der die südlichen Hänge der Sudeten besiedelt habe und deren nächstgelegene Gebiete sich an der Iser befanden. Die die Hügelgräber erforschende Archäologen haben festgestellt, dass die Einäscherung weit entfernt vom Beerdigungsplatz stattgefunden hat. Die Hügelgräber wurden mit Steinkreisen oder einem hölzernen Ausbau umgeben. Die Steinkreise um das Hügelgrab hatten einen magischen Charakter. Der Bau eines Kranzes der Gebälkkonstruktion um die Basis des Hügelgrabes konnte mit z. B. der Symbolik des Hauses verbunden sein, da man ähnlich auch die Wohnanlagen gebaut hat.

Der Bestattungsritus war bei heidnischen Slawen sehr stark entwickelt. Gemäß dem so genannten arabischen *Anonymbericht* aus dem 9. Jahrhundert freuten sich die Slawen bei der Verbrennung eines Toten. Er behauptete, „dass sie sich deswegen freuen, da ihr Herr sich seiner erbarmte.“ Die Beisetzungsriten dauerten lange. „Wenn einer von denen stirbt, verbrennen sie seine Leiche im Feuer“, heißt es in dem schon zitierten *Bericht*. „Ihre Frauen [...] zerschneiden sich die Hände und das Gesicht mit dem Messer. Am zweiten Tag nach der Verbrennung des Verstorbenen gehen sie zu

ihm, sammeln die Asche von dem Platz, legen sie in die Urne ein und bestatten diese im Hügel. Ein Jahr nach dem Tode nehmen sie 20 Krüge Honigwein, [manchmal] mehr, [manchmal] weniger und begeben sich auf diesen Hügel. Es sammelt sich [dort] die Familie des Verstorbenen, sie essen dort und tanzen...“. Der Autor des *Berichtes* beschrieb Fälle des Selbstmordes von Witwen während der Begräbnisse. Diesen Brauch erwähnen auch die anderen Geschichtsschreiber (u.a. Thietmar). Die Beerdigung wurde durch ein Gastmahl, das *Strawa* (die Nahrung) genannt wurde, begleitet und vermutlich auch durch Sportspiele. Nach der Einführung des Christentums ist dieser Brauch unten den Slawen verschwunden. Jedoch in manchen Regionen Polens ist er bis zum Anfang des 13. Jahrhunderts erhalten geblieben.

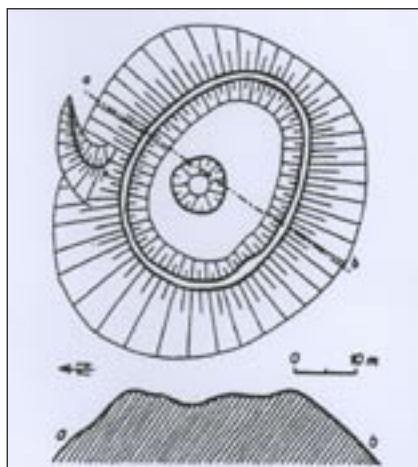
2

Grodzisko na Białogórze

Kolejnym etapem ścieżki jest przystanek przy grodzisku na wierzchołku Białogóry (270 m n.p.m.). Pomiedzy szczytami wałów grodzisko ma wymiary 36 x 26 m. Wysokość wału od strony zewnętrznej sięga maksymalnie 3 m. W przeszłości te tajemnicze grodzisko nosiło różne nazwy. Najpopularniejszymi były – Husycki lub Szwedzki Szaniec, gdyż miejscowa ludność uważała, że wały grodziska są pozostałością z czasów wojen husyckich (I połowa XV w.) bądź wojny trzydziestoletniej (1618-1648). Z tym miejscem nawet wiązała się legenda mówiąca o tym, że husyci mieli ukryć tutaj swój skarb. Nie wiadomo, iż te ziemne umocnienia mają dużo starszą,

wczesnośredniowieczną genezę. Grodzisko przy którym się znajdujemy nazywano też Hainbergiem albo Riesenmauer. Już dawni autorzy sygnalizowali, że nazwy miejscowe z rzeczownikiem Hain (Gaj) mogły mieć w czasach pogańskich charakter kultowy.

Nie wiemy kiedy dokładnie ludność słowiańska wzniosła na Białogórze swój gród. Na podstawie badań prowadzonych w latach 60. XX w. uznano, że miejscowy gród funkcjonował w X-XI w. Później badacze wyróżnili dwie fazy jego użytkowania – starszą, przypadającą na VIII-IX w., i młodszą, związaną z okresem X-XII w. Ostatnio naukowcy uważają, że gród na Białogórze działał od połowy VIII w. do przełomu X/XI w. Część archeologów niemieckich wysunęła pogląd o wybudowaniu przez Słowian grodu

6. Plan grodziska w Lesie Białogórskim (Kaletynowie, Lodowski 1968).

Grundriss des Burgwalls bei Białogórze (Lichtenberg). Nach Kaletynowie, Lodowski 1968.

w miejscu starszego, „iliryjskiego” założenia z okresu halsztackiego (800-400 p.n.e.). Jedna z teorii mówi, że Słowianie wznosząc tutejsze obwałowania używali ziemi z pobliskiego cmentarzyska kurhanowego.

Dzieje wykopalisk na tym stanowisku mają dłuższą metrykę. Już w latach 1832-1833 prowadzono tu prace poszukiwawcze. W okresie międzywojennym znaleziono liczne fragmenty naczyń oraz wczesnośredniowieczny grot włóczni. Ceramikę odkrytą w latach 60. XX w. przez polskich archeologów datuje się na VIII-X w.

Około 1 km na południe od Białogóry znajdowała się inna osada. Istnieje hipoteza niemieckich archeologów, iż w miejscu tym funkcjonował drugi gród. Niestety, w przeciągu XX w. relikty tej osady uległy zniszczeniu wskutek wydobywania żwiru. Jeszcze w latach 50. XX w. pracujący tam robotnicy natrafiali na regularnie ułożone kamienie i wydobywali fragmenty naczyń glinianych.

Burgwall auf dem Białogóra

Die nächste Etappe des Wanderwegs bildet ein Halt bei der frühgeschichtlichen Burg auf dem Gipfel von Białogóra (270 m ü.d.M). Zwischen den Scheiteln des Walls erhebt sich die Burg auf einer Fläche von 36 x 26 m. Die Höhe des Walls von der Außenseite beträgt maximal 3 m. In der Vergangenheit trug dieser mysteriöse Burgwall verschiedene Namen. Zu den populärsten gehörte Hussiten- oder Schwedenschanze, weil die lokale Bevölkerung glaubte, dass der Burgwall aus der Zeit der Hussitenkriege (erste Hälfte des 15. Jahrhunderts) oder des Dreißigjährigen Krieges (1618-1648) stammt. Mit diesem Ort war sogar die Legende verbunden, nach der die Hussiten hier ihre Schätze versteckt haben sollen. Man wusste nicht, dass diese Befestigungen über eine viel ältere, frühmittelalterliche Genese verfügen. Den Burgwall, bei dem wir uns jetzt befinden, hat man auch Hainberg oder Riesenmauer genannt. Schon die damaligen Autoren signalisierten, dass die Ortsnamen mit dem Substantiv *Hain* in heidnischen Zeiten einen Kultcharakter gehabt haben könnten.

Wir wissen nicht genau, wann die slawische Bevölkerung ihren Burgwall auf Białogóra errichtet hat. Anhand der Forschungen, die man in den sechziger Jahren des 20. Jahrhunderts durchführte, hat man angenommen, dass der dortige Burgwall im 10. und 11. Jahrhundert funktionierte. Dann unterschieden die Forscher zwei Phasen seines Gebrauches – eine ältere, um 8.-9. Jahrhundert, und eine jüngere, die mit der Zeit des 10. und 12. Jahrhunderts verbunden war. Inzwischen sind die Forscher der Meinung, dass der Burgwall auf Białogóra von der zweiten Hälfte des 8. bis zur Wende des 10. und 11. Jahrhunderts existierte. Ein gewisser Teil der deutschen Archäologen stellte eine Theorie auf, wonach die Slawen ihren Burgwall auf der Stelle einer älteren, „illyrischen“ Gründung aus der Hallstattperiode (800-400 v.Chr.) gebaut haben. Nach einer der Theorien haben die Slawen, als sie die örtlichen Befestigungen errichtet haben, die Erde aus dem in der Nähe gelegenen Hügelgräberfeld genommen.

7. i 8. Grodziško na Białogórze / Die sog. Hussitenschanze bei Białogórze.

Die Geschichte der Ausgrabungen an dieser Stelle reicht zurück bis in die Jahre 1832-1833, als man hier bereits Forschungsarbeiten durchführte. In der Vorkriegszeitperiode hat man zahlreiche Fragmente von Geschirr und eine frühmittelalterliche Lanzenspitze gefunden. Die Keramik, die durch polnische Archäologen in den sechziger Jahren des 20. Jahrhunderts entdeckt wurde, datiert man auf das 8.-10. Jahrhundert.

Ungefähr einen Kilometer südlich von Białogóra befand sich eine andere Siedlung. Es gibt eine Hypothese deutscher Archäologen, dass an dieser Stelle ein zweiter Burgwall existierte. Leider wurden im Laufe des 20. Jahrhunderts die Relikte dieser Siedlung infolge der Schottergewinnung zerstört. Noch in den fünfziger Jahren stießen die dortigen Arbeiter auf regelmäßig liegende Steine und holten Lehmgeschirrfragmente heraus.

Grodzisko w Zawidowie

Znajdujemy się w pobliżu Góry Kociej, która przed ostatnią wojną nosiła miano Góry Zamkowej. Na jej szczycie znajduje się grodzisko o kształcie wydłużonego owalu 110 x 40 m. Obecnie jest ono poważnie zniszczone. Na powierzchni owalnego wzniesienia, będącego przypuszczalnie wnętrzem grodziska, zachowały się dwa stożkowate nasypy o płasko ściętych powierzchniach. Średnica powierzchni nasypu południowego wynosi około 15 m, zaś północnego – 20 m. U podstawy nasypu północnego zachował się ślad fosy o szerokości 5 m. W celu zobaczenia relikwów grodziska należy skrócić ścieżką w lewo i przejść około 100 m.

Na szczycie Góry Kociej przypuszczalnie w X-XI w. wznosił się gród słowiański. W późniejszym czasie zbudowano tutaj nowe założenie obronne. W dokumencie biskupa miśnieńskiego Marcina z 1188 r. miejscowy gród jest wzmiankowany pod nazwą *Syden*. W owym czasie okoliczne ziemie stanowiły już domenę biskupów miśnieńskich, zaś gród w Zawidowie był głównym ośrodkiem włości kościelnych, które rozciągały się aż po Kwisę. Dokument podaje informację, iż gród leżał w krainie zwanej Zagozdem, czyli Zalesiem. Przed rokiem 1188 strażnicę zawidowską bezprawnie zagarnął łuzycy rycerz Konrad von Kittlitz, lecz szybko został przepędzony z rozkazu cesarza Fryderyka Barbarossy. Wkrótce potem gród opanował brat Konrada, Burchard von Kittlitz, na którego biskup Marcin rzucił klątwę. W celu uwolnienia się od niej rycerz Burchard udał się w podróż do Włoch, aby błagać o łaskę papieża Urbana III. Klątwę odwołano, wszelako Burchard popadł w ponowny konflikt z biskupem Marcinem i musiał się ratować ucieczką do Polski, gdzie Kittlitz zrobił wspaniałą karierę na dworze książąt piastowskich. Gród na Górze Kociej funkcjonował do XIII w.

Góra Kocia przez wiele stuleci była w rękach właścicieli państwa stanowego Zawidów (do 1815) oraz Rybarzowice. W 1912 r. Rudolf Thielmann, aptekarz zawidowski i miłośnik przyrody, który nie mógł spokojnie patrzeć jak miejscowa góra

jest niszczone w wyniku eksploatacji kruszywa, kupił teren od hrabiów von Einsiedel i podarował go miastu. W latach 20. XX w. wykopaliska archeologiczne prowadził dyrektor muzeum zgorzeleckiego Ludwik Feyerabend, który odkrył tutaj pozostałości konstrukcji drewnianych i murowanych fundamentów założenia obronnego. Badania wykopaliskowe były również prowadzone na przełomie lat 60. i 70. ubiegłego stulecia. Na terenie grodziska znaleziono głównie fragmenty wczesnośredniowiecznej ceramiki oraz klucz żelazny.

Burgwall in Zawidów (Seidenberg)

Wir befinden uns in der Nähe des Kocia Góra (vom Ú. Katzenberg), der vor dem letzten Krieg den Namen Burgsberg trug. Auf dem Gipfel befindet sich ein Burgwall in der Form eines gestreckten Ovals 110 x 40 M. Heutzutage ist er beträchtlich zerstört. Auf der Fläche der Ovalanhöhe, die wahrscheinlich die Innenseite des Burgwalls bildet, sind zwei Aufschüttungen mit flach zerschnittenen Flächen erhalten. Der Durchmesser der Fläche der südlichen Aufschüttung beträgt ungefähr 15 Meter, des nördlichen dagegen 20 Meter. Bei der Basis der nördlichen Aufschüttung sind Spuren eines fünf Meter breiten Grabens erhalten. Um die Relikte des Burgwalls sehen zu

9. Grodzisko w Zawidowie. Widok od północy.

Burgwall von Zawidów (Seidenberg). Von Norden gesehen.

können, sollte man den Pfad links nehmen und ca. 100 Meter laufen.

Auf dem Gipfel des Kocia Góra ragte wahrscheinlich im 10.-11. Jahrhundert ein slawischer Burgwall auf. In späterer Zeit hat man hier neue Verteidigungsvorrichtungen gebaut. Im Dokument des Meißner Bischofs Martin aus dem Jahre 1188 ist die lokale Burg unter den Namen *Syden* erwähnt. In jener Zeit bildeten die umliegenden Gebiete schon die Domäne der Meißner Bischöfe, und die Burg in Zawidów (Seidenberg) war die Hochburg der kirchlichen Landgüter, die bis zum Queis reichten. Das Dokument gibt die Information an, dass die Burg sich in einem Gau Zagost (dt. „Hinter dem Wald“) befand.

Vor dem Jahre 1188 besetzte den Wachturm in Zawidów widerrechtlich ein Lausitzer Ritter Konrad von Kittlitz, der aber auf Befehl des Kaisers Friedrich Barbarossa schnell verjagt wurde. Kurz danach kam der Burgwall in die Gewalt des Bruders von Konrad, Burchard von Kittlitz, auf den der Bischof Martin den Kirchenbann legte. Um sich davon zu erlösen, begab sich Ritter Burchard auf eine Reise nach Italien, wo er den Papst Urban III. um Begnadigung bat. Der Kirchenbann wurde widerrufen, jedoch geriet Burchard in einen neuen Konflikt mit dem Bischof Martin und suchte Zuflucht in Polen, wo Kittlitz eine grandiose Karriere am Hof der Piasten machte. Der Burgwall auf dem Kocia Góra funktionierte bis ins 13. Jahrhundert.

Kocia Góra war durch viele Jahrhunderte in Händen der Besitzer der Standesherrschaft Zawidów (bis 1815) und Rybarzowice (Reibersdorf). Im Jahr 1912 konnte Rudolf Thielmann, Apotheker und Naturliebhaber aus Zawidów, nicht mehr länger ruhig beobachten, wie der lokale Berg infolge des Steinabbaus zerstört wird, er kaufte das Gebiet von Grafen von Einsiedel und schenkte den Berg der Stadt. In den zwanziger Jahren des 20. Jahrhunderts unternahm der Direktor des Kaiser-Friedrich-Museums in Görlitz, Ludwig Feyerabend, archäologische Ausgrabungen und entdeckte dabei Restbestände der hölzernen Konstruktionen und gemauerten Fundamente der Verteidigungseinrichtung. Die Ausgrabungsarbeiten setzte man auch um die Wende der sechziger und siebziger Jahre des vorigen Jahrhunderts fort. Auf dem Gebiet des Burgwalls fand man hauptsächlich Fragmente frühmittelalterlicher Keramik und einen eisernen Schlüssel.

Grodzisko w Niedowie (Słowiańska Góra)

Jesteśmy u podnóża zbudowanej z bazaltu Góry Słowiańskiej (220m n.p.m.), na której zachowały się ślady wczesnośredniowiecznego grodziska. Zdaniem wielu historyków założenie obronne w Niedowie mogło być jednym z najważniejszych grodów plemienia Biezuńczan (Bieśniczan). Już same jego położenie u wylotu Bramy Żytawskiej predestynowało gród do kontrolowania prastarego szlaku z Czech do portów bałtyckich.

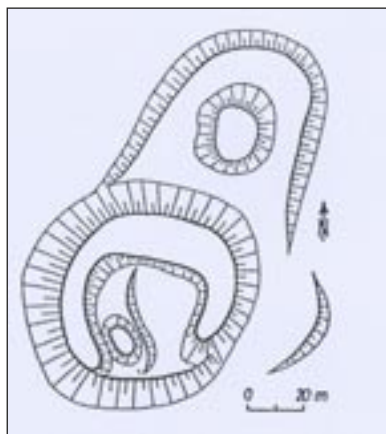
W opinii archeologów gród niedowski był zamieszkały w trzech okresach: pier-

wszy przypadają na wiek IX, drugi na X, trzeci zaś na XI, a może nawet na początek XII w. Grodzisko składa się z dwóch członów. Większy człon, o wymiarach 46 x 36 m, obejmuje szczyt wzniesienia, a otacza go wał o długości 120 m. Człon mniejszy przylega do niego od strony północno-wschodniej i jest położony kilka metrów niżej. Przepuszcza się, iż ta część grodziska stanowiła pierwotnie podgrodzie.

Prace wykopaliskowe na Górze Słowiańskiej zostały zapoczątkowane już w XIX stuleciu. Szczególnie intensywnie penetrowano teren grodziska w latach 60. i 80. XX w. Na podstawie prac archeologicznych można pokusić się o rekonstrukcję słowiańskiego grodu. Badania prowadzone przez Halinę Śledzik-Kamińską pozwalają odtworzyć m.in. wał okalający gród. Pierwotnie miał on grubość ponad 3 m i konstrukcję rusztową (cztery lub pięć poziomów belek przesypanych żwirem i gliną). Od strony wewnętrznej wał był prawdopodobnie licowany deskami. W późniejszej fazie gród posiadał już mur kamienny spojony gliną. Jego szerokość u podstawy wahała się od 1,5 do 1,6 m. W zachodniej części muru odkryto pozostałości dawnej bramy. Budynki mieszkalne, przynajmniej w południowej części grodu, przylegały bezpośrednio do muru (dach był wsparty o koronę muru).

Archeologom udało się odkryć kilka interesujących obiektów. Pierwszym z nich jest budynek drewniany, w którym znajdowały się zbiorniki na zboże. W budynku tym odnaleziono zwęglone ziarna pszenicy i żyta oraz łopatę piekarską. W jego sąsiedztwie leżał fragment kamienia żarnowego. Wszystko przemawia za tym, że budynek ten pełnił funkcję magazynu zboża, który związany był z działającą w grodzie „piekarnią”. Jeszcze bardziej intrygującym obiektem znalezionym w Niedowie jest wykuta w skale w zachodniej części majdanu cysterna na wodę (4 x 5 m). Cysterna owa musiała być zadaszona, gdyż wskazują na to zagłębienia w skale. Na terenie głównego grodu odkryto jeszcze pozostałości dwóch chat zrębowych i ziemianek, kamienny bruk na majdanie, a na podgrodziu studnię.

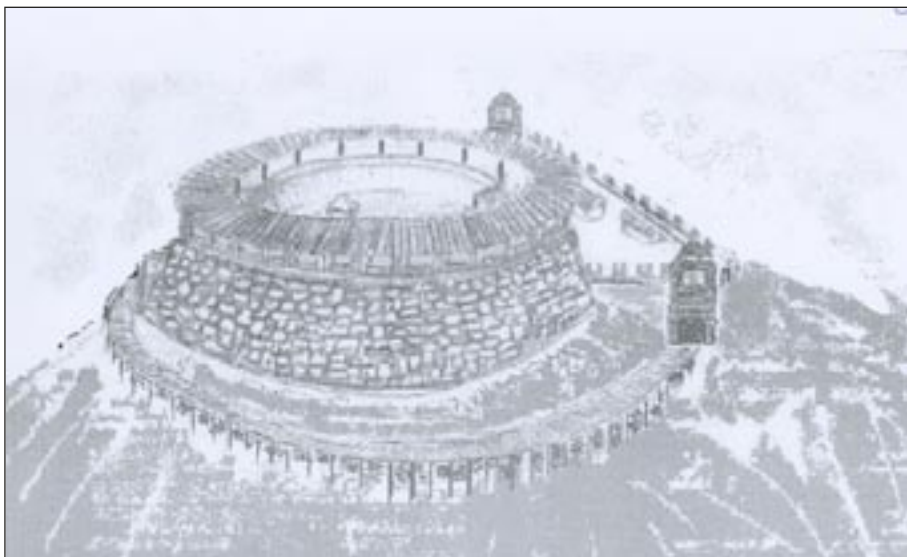
Nie mniej interesujące są odkryte w Niedowie przedmioty, na podstawie których możemy się co nieco dowiedzieć o mieszkańcach grodu, ich zajęciach i kulturze materialnej. W grodzie w Niedowie musiała kwitnąć wytwórczość rękodzielnicza, skórnictwo i tkactwo, gdyż poświadczają to takie znaleziska jak szydła kościane i liczne przęsłki tkackie. Najstarsze naczynia pochodzą z IX w. Młodsza ceramika (X-XI w.) charakteryzuje się wysokim poziomem technicznym. Przy jej wyrobie stosowano domieszki grafitowe. W Niedowie odnaleziono szereg przedmiotów codziennego użytku, tak metalowych (igły, sprzączki, gwoździe, ucha do wiader, okucia do łopaty),

10. Plan grodziska w Niedowie (Kaletynowie, Lodowski 1968). Grundriss des Burgwalls bei Niedów (Nieda). Nach Kaletynowie, Lodowski 1968.

11. Grodzisko w Niedowie. Widok od południa.
Burgwall bei Niedów (Nieda), von Süden gesehen.

12. Rekonstrukcja grodu w Niedowie (Zubrzycki 2002).
Rekonstruktion der Burg In Niedów (Nieda). Nach Zubrzycki 2002.

jak i kamiennych (osełki). Do niewątpliwie ciekawych znalezisk należą: paciorek z karneolu oraz kościany pionek do gry.

Niektóre wyroby z Niedowa są świadectwem szerokich kontaktów dawnych mieszkańców grodu. Do takich zabytków należą trzy ostrogi, stanowiące naśladownictwo wczesnokarolińskich ostróg oczkowych (I poł. IX w.). Jak dotąd w Polsce południowej nie zarejestrowano liczniejszego zespołu tych militariów. W niedowskim grodzie odkryto również wczesnoczeski topór z I połowy X w. oraz fragment żelaznego wędzidla typu starowęgierskiego (bardzo rzadki zabytek na ziemiach polskich).

Naprzeciw grodu w Niedowie, na lewym brzegu Witki, znajdował się jeszcze inny gród. Datuje się go na XII i XIII w. Grodzisko zostało poważnie zniszczone na skutek wydobycia bazaltu.

Burgwall in Niedów (Nieda)

Wir stehen zu Füßen des aus Basalt bestehenden Góra Słowiańska (Slawischer Berg, vor 1945 Wolfs-Berg) (220M ü.d.M), auf dem die Spuren eines slawischen Burgwalls erhalten geblieben sind. Nach der Meinung vieler Historiker könnte die Verteidigungsrichtung in Niedów eine der wichtigsten Burgen des Stammes der Besunzane gewesen sein. Schon ihre Lage selbst, an der Mündung des Zittauer Tors, prädestinierte die Burg zur Kontrolle über den uralten Weg von Böhmen nach den baltischen Häfen.

Nach Meinung der Archäologen war der Burgwall in Niedów in drei Perioden bewohnt: die erste Periode fällt dem 9. Jahrhundert zu, die zweite dem 10. Jh., die dritte dem 11. oder sogar dem Anfang des 13. Jahrhunderts. Die frühgeschichtliche Burg besteht aus zwei Bauteilen. Der größere Bauteil von der Größe 46 x 36 Meter umfasst die Spitze der Anhöhe und ist durch einen 120 Meter langen Wall umgeben. Der kleinere Bauteil befindet sich an seiner nord-östlichen Seite und ist einige Meter niedriger angelegt. Man vermutet, dass dieser Teil des Burgwalls ursprünglich die Vorburg bildete.

Die Ausgrabungsarbeiten auf dem Slawischen Berg leitete man schon im 19. Jahrhundert ein. Besonders intensiv untersuchte man das Gebiet der Burg in den sechziger und achtziger Jahren des 20. Jahrhunderts. Anhand der archäologischen Arbeiten könnte man sich an die Rekonstruktion des slawischen Burgwalls wagen. Die durch Halina Śledzik-Kamińska geführten Forschungen erlauben u.a., den die Burg umgebenden Wall zu rekonstruieren. Ursprünglich war er über 3 Meter breit und verfügte über eine Gerüstkonstruktion (vier oder fünf Reihen von Balken mit dazwischengestreuten Kies und Lehm). Von der Außenseite war der Wall wahrscheinlich mit Balken verkleidet. In späterer Phase verfügte die Burg schon über eine mit Lehm befestigte Steinmauer. Seine Breite am Fuß schwankte von 1,5 bis 1,6 Meter. Im westlichen Teil der Mauer wurden die Überreste des Tores entdeckt. Die Wohngebäude, zumindest in südlichem Teil der Burgen, befanden sich unmittelbar an der Mauer (das Dach stützte sich auf die Krone der Mauer).

13. Zabytki metalowe z grodziska w Niedowie: a – ostroga, b – ostroga brązowa (naśladownictwo wczesnokarolińskiej ostrogi oczkowej), c – żelazne wędzidło w typie wczesnowęgierskim, d – żelazny topór w typie czeskim, e – żelazny grot strzały z trzpieniem. Rys. N. Lenkow (wg Jaworski 2005).

Metallfunde aus dem Burgwall bei Niedów (Nieda): a – Sporn, b – Sporn aus Bronze (Nachbildung frühkarolingischen Sporns), c – eiserne Trense, frühmagyarischer Typus, d – Eisenaxt im mährischen Typus, e – eiserne Pfeilspitze mit Bolzen. Gezeichnet von N. Lenkow (Nach Jaworski 2005).

Steinspinnwirteln bewiesen. Die ältesten Gefäße stammen aus dem 9. Jahrhundert. Die jüngere Keramik (10.-11. J.) zeichnet sich durch ein hohes technisches Niveau aus. Bei ihrer Herstellung nutzte man Grafitbeimengungen. In Niedów wurde eine Reihe der Objekte des alltäglichen Gebrauchs gefunden, sowohl aus Metall (Nadeln, Schnallen, Nageln, Eimerhenkel, Schaufelbeschläge), als auch aus Stein (Schleifstein). Zu den zweifellos interessanten Funden gehören eine Karneolperle und Spielstein aus Knochen.

Manche der Erzeugnisse aus Niedów sind ein Beweis für breite Kontakte der ehemaligen Einwohner der Burg. Zu solchen Denkmälern gehören drei Sporen, die eine Nachahmung der frühkarolingischen Schlaufensporen bilden (1. Hälfte des 9. Jahrhunderts). Es gibt in Polen keinen umfangreicheren Komplex dieser Militaria. In dem Burgwall Niedów hat man auch eine frühschechische Streitaxt aus der ersten Hälfte des 10. Jahrhunderts entdeckt, sowie ein Fragment einer eisernen Trense von

Die Archäologen haben einige interessante Objekte entdeckt. Eines davon ist ein Holzgebäude, in dem sich die Getreidespeicher befanden. In diesem Gebäude wurden verkohlten Weizen- und Roggenkörner sowie eine Backschaufel entdeckt. In ihrer Nachbarschaft lag ein Fragment eines Mühlsteines. Alles spricht dafür, dass dieses Gebäude die Funktion des Getreidelagers erfüllte, das mit der in der Burg betriebenen „Bäckerei“ verbunden war. Ein noch spannenderes Objekt, das in Niedów gefunden wurde, ist eine in dem Fels ausgehauene Wasserzisterne (4 x 5 M) im westlichen Teil des Platzes. Die Vertiefungen im Fels zeugen davon, dass die Zisterne ein Dach besaß. Auf dem Gebiet der Hauptburg hat man noch die Überreste von zwei Gebälk- und Erdhütten entdeckt, ein Steinpflaster auf dem Platz, und in der Vorburg einen Ziehbrunnen.

Nicht weniger interessant sind die in Niedów entdeckten Objekte, anhand derer wir ein bisschen von den Burgeinwohnern, ihrer Beschäftigung und materiellen Kultur erfahren können. In der Burg in Niedów muss die handwerkliche Erzeugung, die Gerberei und Weberei geblüht haben, wie solche Funde wie Knochenahle und zahlreiche

frühmagyarischen Typus (ein sehr seltener Fund auf polnischem Gebiet).

Gegenüber der Burg in Niedów, auf dem linken Ufer der Witka (Wittig), befand sich noch eine Burgwall. Sie wird auf 12. und 13. Jahrhundert datiert. Die frühgeschichtliche Burg wurde infolge der Basaltgewinnung beträchtlich zerstört.

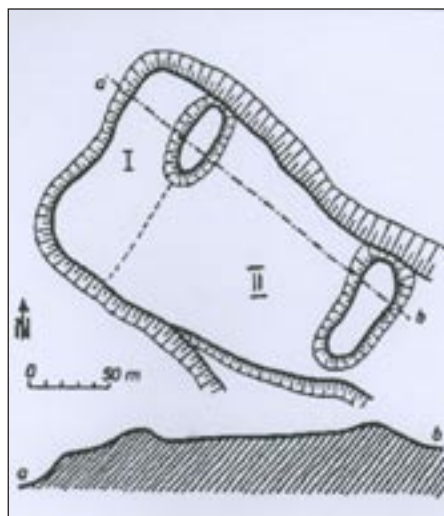

Grodzisko w Bratkowie

Znajdujemy się przy grodzisku w Bratkowie. Tutaj, na ostrodze wzniesienia zwanego dawniej Veensberg, stał ważny gród słowiański, który funkcjonował w X-XI w. Założenie w Bratkowie jest przykładem grodziska dwuczłonowego, posiadającego powierzchnię około 2,35 ha. Człon I zajmuje północno-zachodnią część wzniesienia i ma kształt zbliżony do prostokąta 20 x 130 m. Tutaj wznosił się główny gród otoczony wałem drewniano-ziemnym. Człon II, większy (130 x 145 m), leży w środkowej i wschodniej części wzniesienia. Jest on otoczony wałem do 5,5 m wysokości. Pierwotnie człon II stanowił podgrodzie. Dawny układ grodziska jest obecnie mało czytelny, gdyż duża część wałów została zniszczona na skutek długotrwałej orki i erozji.

Początkowo gród w Bratkowie miał należeć do plemienia Bieżuńczan (Bieśniczan), a następnie przejść w posiadanie ich zachodnich sąsiadów – Milczan. Wielu autorów wyraża opinię, że gród w Bratkowie pojawia się w 1007 r. w dokumencie króla Henryka II jako *Ostrusna*. Władca niemiecki przekazał okręg grodowy *Ostrusna* katedrze w Miśni. W dokumencie zaznaczono, że gród znajduje się na terytorium Miłska (*pagus Milzani*).

Badania archeologiczne w Bratko-

14. Plan grodziska w Bratkowie (Kaletynowie, Lodowski 1968).

Grundriss des Burgwalls bei Bratków (Blumberg).
Nach Kaletynowie, Lodowski 1968.

15. Ceramika z Bratkowa (Kaletynowie, Lodowski 1968).

Keramik aus Bratków (Blumberg). Nach Kaletynowie, Lodowski 1968.

wie prowadzono od XIX w. W latach 70. XIX w. wykopaliska nadzorował znany niemiecki antropolog i archeolog Rudolf Virchow. Na obszarze grodziska odkryto m.in. noże żelazne, osetki, kamienie żarnowe, liczne kości zwierząt udomowionych (koni, bydła, świń) jak i dzikich zwierząt (jeleni, saren). Niestety, wiele zabytków bezpowrotnie zaginęło. Los taki spotkał np. brązową figurkę, którą znaleziono tutaj jeszcze przed 1841 r. Figurkę przetopił zegarmistrz z sąsiedniej Posady.

Na południe od opisywanego grodziska, w okolicach wsi Posada, znajdują się jeszcze relikty dwóch gródków obronnych. Tylko jedno z grodzisk, ukryte w lesie, w miejscu zwanym niegdyś Stary Zamek, sięga czasów plemiennych i pochodzi z X-XI w.

Burgwall in Bratków (Blumberg)

Wir befinden uns bei der frühgeschichtlichen Burg in Bratków (Blumberg). Hier, auf der Anhöhe, ehemals Veensberg genannt, stand im 10./11. Jahrhundert ein wichtiger slawischer Burgwall. Die Anlage in Bratków ist ein Beispiel für eine zweiteilige frühgeschichtliche Burg, die über eine Fläche von ca. 2,35 ha verfügte. Der Teil I umfasst den nord-westlichen Teil der Anhöhe und hat eine rechteckige Form (20 x 130M). Hier ragte die Hauptburg auf, die von einem Wall aus Holz und Erde umgeben war. Der Teil II (größer – 130 x 145M) liegt im mittleren und östlichen Teil der Anhöhe. Er ist von einem Wall in der Höhe bis 5,5 Meter eingeschlossen. Ursprünglich bildete der Teil II

16. Grodzisko widziane od wschodu / Der Burgwall von Osten gesehen.

die Vorburg. Die ehemalige Struktur der Burg ist heute schwer leserlich, da der größte Teil des Walles infolge anhaltenden Pflügens und der Erosion zerstört wurde.

Anfangs sollte die Burg in Bratków zum Stamm der Besunzane gehören, um später in den Besitz ihrer westlichen Nachbarn, der Milzener überzugehen. Viele Autoren sind der Meinung, dass die Burg in Bratków in einem Dokument des Königs Heinrich II. aus dem Jahr 1007 als *Ostrusna* vorkommt. Der deutsche Herrscher hat den Burgward *Ostrusna* dem Meißner Dom übergeben. Im Dokument wurde betont, dass die Burg sich auf dem Gebiet des Milzenerlandes befindet (*pagus Milzani*).

Die archäologischen Forschungen in Bratków begannen im 19. Jahrhundert. In den siebziger Jahren wurden die Ausgrabungen durch den bekannten Anthropologen und Archäologen Rudolf Virchow beaufsichtigt. Auf dem Gebiet der Burg hat man u.a. eiserne Messer, Schleifsteine, Mühlesteine, zahlreiche Knochen sowohl der Haustiere (Pferde, Vieh, Schweine), als auch des Wildes (Hirsche, Rehe) gefunden. Leider sind viele der Zeitzeugnisse unwiederbringlich verlorengegangen. Solches Schicksal hatte z.B. ein Figürchen aus Bronze, das man hier noch vor dem Jahr 1841 gefunden hat. Das Figürchen wurde durch den Uhrmeister aus dem benachbarten Posada (Rusdorf) umgeschmolzen.

Südlich des beschriebenen Burgwalls, in der Nähe des Dorfes Posada, befinden sich noch Relikte von zwei Verteidigungsburgen. Nur einer der frühgeschichtlichen Burgwälle, der im Wald versteckte, ehemals die Alte Burg genannte, reicht bis zur Stammeszeit im 10.-11. Jahrhundert.

Ruiny zamku w Trzcińcu

Znajdujemy się w pobliżu ruin gotyckiego zamku, wzmiankowanego już w 1262 r. jako *Ronowe*. Za budowniczych zamku w Trzcińcu uważa się Hronowiców, możnych panów czeskich, którzy w XIII i w początkach XIV stulecia byli panami ziemi żytawskiej. Protoplastą tego rodu był Smil Světlický, przyjaciel króla Przemysła Ottokara I. Chwal, wnuk Smila, założył w Czechach gród Lipa, od którego Hronowice urobili sobie nowe nazwisko. Potomkowie Smila, dzierżąc ziemię żytawską, pisali się również *de Zitavia* (z Żytawy). Najwybitniejszym przedstawicielem tego rodu był Henryk z Lipy (zm. 1329 r.), który w początkach XIV w. był w Czechach „pierwszą osobą po królu”. Za panowania Wacława II, władcy panującego zarówno w Czechach jak i w Polsce, Henryk z Lipy sprawował godność namiestnika Kujaw. W 1319 r. ziemię żytawską wraz z Trzcińcem objął w swe posiadanie książę jaworski Henryk I. Za jego władztwa trzcinieckim zamkiem zarządzali książęcy burgrabiowie. Na przykład w latach 1332-1338 funkcję burgrabiego sprawował Jarosław von Schlieben. Po śmierci księcia Henryka I jaworskiego w 1346 r. Trzciniec powrócił do królów czeskich.

17. Rekonstrukcja zamku w Trzcińcu
(Gebirgsfreund 1889).

Rekonstruktion der Burg Trzciniec (Rohnau).
Nach Gebirgsfreund 1889.

W późniejszych wiekach pochodzący z murów zamkowych kamień również był wykorzystywany do budowy domów we wsi. W 1794 r. podczas wznoszenia w pobliżu ruin leśniczówki odkryto piwnicę zamkową a w niej liczne fragmenty broni z okresu średniowiecza.

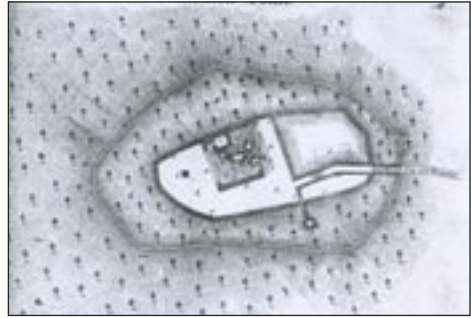
Z dawnej warowni zachowało się stosunkowo mało – niewielkie partie muru, wspomniana już piwnica, która pierwotnie służyła za więzienie, oraz studnia (ponad 40m głębokości!). Przed ostatnią wojną studnia ta uchodziła za wielką atrakcję turystyczną. Dziedziniec zamkowy miał 126m długości oraz 55m szerokości. Zamek posiadał również most zwodzony i należał do warowni bardzo trudnych do zdobycia. Skutecznie można go było szturmować jedynie od strony wschodniej.

Die Trümmer der Burg in Trzciniec (Rohnau)

Wir befinden uns in der Nähe der Trümmer einer gotischen Burg, die schon im Jahr 1262 als *Ronowe* erwähnt wurde. Als Erbauer der Burg betrachtet man die Familie Hronowic, mächtige böhmische Herren, die im 13. und am Anfang des 14. Jahrhunderts über die Zittauer Gebiete herrschten. Stammvater dieses Geschlechts war Smil Světlický, ein Freund des Königs Přemysl Ottokar I. Ein Enkel von Smil,

Chwal, hat in Tschechien einen Burg Lipé (dt. Leipa) gegründet, der den Hronowic einen neuen Namen gab. Die Nachfahren von Smil, die über das Zittauer Gebiet herrschten, unterzeichneten auch *de Zitavia* (von Zittau). Ein hervorragender Vertreter des Geschlechts war Heinrich von Leipa (tsch. Jindřich z Lipé) (gest. 1329), der Anfang des 14. Jahrhunderts in Böhmen „die erste Person nach dem König war“. Zu Zeiten der Regierung Wenzel II., eines Herrschers, der sowohl in Böhmen als auch in Polen

18. Plan zamku w Trzcińcu (wg Eschke 1844).
Lageplan der Burg Trzciniec (Rohnau).
Nach Eschke 1844.

regierte, bekleidete Heinrich von Leipa das Amt des Statthalters von Kujawien. Seit dem Jahr 1319 wurde das Zittauer Gebiet samt Trzciniec von einem Herzog von Jawor (Jauer), Heinrich I., übernommen. Zu Zeiten seiner Herrschaft walteten auf der Burg herzogliche Burggrafen. Zum Beispiel in den Jahren 1332-1338 erfüllte diese Funktion Jaroslaw von Schlieben. Nach dem Tod des Fürsten Heinrich I. von Jauer ist Trzciniec an den böhmischen König zurückgekommen.

Im Jahr 1389 bekam die Burg Anselm von Rohnau, der von einer Seitenlinie der Familie von Leipa stammte. Er war eine in der Lausitz sehr einflussreiche Persönlichkeit. Während der Regierung von Wenzel IV. bekleidete Anselm von Rohnau das Amt des Zittauer und Görlitzer Landvogtes. Auf dem Hof des Herzogs von Görlitz, Johann, war Anselm ein Hofmarschall. Mitte der neunziger Jahre des 14. Jahrhunderts trat Vogt Anselm die Burg für 250 Schock Groschen an den Hinko Berka von der Duba ab, der es unverzüglich als Räuberhorst missbrauchte.

Die Raubritter aus Trzciniec versetzten die ganze Gegend in Schrecken. Ende des Jahres 1398 bekam der Sechsstädtebund die Erlaubnis für die Einnahme und die Vernichtung der Burg. Görlitz selbst hat auf Trzciniec 160 Berittene, 17 Wagen mit Fußtruppen und drei Wagen mit Büchsen angesetzt. Die Belagerung endete am 10. Januar 1399 mit der Einnahme der Burg, das in kurzer Zeit beinahe komplett abgerissen wurde. In späteren Jahrhunderten wurde das von den Burgmauern stammende Gestein auch zum Bau der Häuser im Dorf genutzt. 1794, als man neben den Trümmern eine Försterei errichtete, entdeckte man einen Burgkeller mit zahlreichen Fragmenten von Waffen aus dem Mittelalter.

Von der ehemaligen Festung ist verhältnismäßig wenig geblieben – kleine Partien der Mauer, der schon erwähnte Keller, der ursprünglich als Gefängnis galt, und der Brunnen (über 40 Meter tief!). Vor dem letzten Krieg galt dieser Brunnen als eine große Touristenattraktion. Der Burghof war 126 Meter lang und 55 Meter breit. Die Burg besaß eine Zugbrücke und gehörte zu den Festungen, die man nun sehr schwer einnehmen konnte. Wirksam konnte man ihn nur von der östlichen Seite stürmen.

Literatura:

- Gąssowski J. *Badania wykopaliskowe na wczesnośredniowiecznym cmentarzysku kurhanowym w Białogórze, pow. Zgorzelec*. Informator Konserwatora Zabytków Archeologicznych na województwo wrocławskie. Wrocław 1968.
- Jaworski K., *Grody w Sudetach (VIII-X w.)*. Wrocław 2005.
- Kaletynowie M. i T., Lodowski J. *Grodziska wczesnośredniowieczne województwa wrocławskiego*. Wrocław 1968.
- Leciejewicz L., *Słowianie zachodni. Z dziejów tworzenia się wczesnośredniowiecznej Europy*. Wrocław 1989.
- Nalepa J., *Biezuńczenie, nazwa i położenie*. Pamiętnik Słowiański, t.4. 1954.
- Richthofen von J. (red.), *Besunzane – Milzener – Sorben. Die slawische Oberlausitz zwischen Polen, Deutschen und Tschechen. Biezuńczenie, Milczanie, Sorbowie. Słowiańskie Łużyce Górne pomiędzy Polakami, Niemcami i Czechami*. Görlitz – Zittau 2004.
- Śledzik-Kamińska H., *Tymczasowe wyniki ratowniczych badań wykopaliskowych na cmentarzysku kurhanowym w Białogórze, gm. Zgorzelec. Śląskie Sprawozdania Archeologiczne*, t. 22. 1981.
- Śledzik-Kamińska H., *Grodzisko wczesnośredniowieczne nr 1 w Niedowie, gm. Zgorzelec. Sprawozdanie z badań przeprowadzonych w 1985 r. Śląskie Sprawozdania Archeologiczne*, t. 28. 1989.
- Tyszkiewicz L.A., *Zachodni sąsiedzi plemion śląskich. Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka*. R. 19, z. 1-2. 1965.
- Zubrzycki P., *Próba rekonstrukcji wczesnośredniowiecznego grodu w Niedowie. Szkice Górnołużyckie*, t. IV, 2002.